

ELEKTRON IMZO VA ELEKTRON HUJJAT AYLANISHI.**Mahamadsodiq Yulduz Dilshod qizi.**

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada elektron imzo va elektron hujjat aylanishining asosiy jihatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda elektron imzo texnologiyasining huquqiy asoslari, xavfsizlik mexanizmlari va hujjat aylanishidagi samaradorligi ko'rsatildi. Shu bilan birga, elektron hujjatlarni yaratish, yuborish va saqlash jarayonida amaliy tavsiyalar beriladi. Maqola elektron hujjat aylanishini tartibga solish va xavfsizligini ta'minlashga oid muhim jihatlarni yoritadi.

KALIT SO'ZLAR: Elektron imzo, elektron hujjat, hujjat aylanishi, xavfsizlik, raqamli imzo, huquqiy asoslar.

Zamonaviy axborot jamiyatida elektron imzo va elektron hujjat aylanishi huquqiy va ma'muriy jarayonlarning muhim qismiga aylangan. Elektron imzo hujjatning haqiqiylikini va muallifligini tasdiqlashga xizmat qiladi, shuningdek, hujjatlarning xavfsiz va tezkor almashinishini ta'minlaydi. Elektron hujjat aylanishi ofis va davlat organlarida ish jarayonini soddalashtiradi, qog'ozli hujjatlarga bo'lgan ehtiyojni kamaytiradi va hujjatlarni izlash va saqlashni osonlashtiradi. Shu sababli, elektron imzo va elektron hujjat aylanishini samarali tashkil etish va xavfsizligini ta'minlash huquqshunoslar, ma'muriy xodimlar va tashkilotlar uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Elektron imzo – bu hujjatning muallifligini va uning haqiqiylikini tasdiqlash uchun ishlatiladigan raqamli vositadir. Huquqiy jihatdan, elektron imzo qonunlar va normativ hujjatlar bilan tartibga solinadi, bu esa uning sudlarda va amaliyotda haqiqiylikini kafolatlaydi. Elektron imzo yordamida hujjatlar tezkor va xavfsiz tarzda almashiladi, qog'ozli hujjatlarga bo'lgan ehtiyoj kamayadi. Elektron hujjat aylanishi ish jarayonini soddalashtiradi va hujjatlarni izlash, saqlash va kuzatishni osonlashtiradi. Elektron tizimlar yordamida hujjatlarning holati real vaqt rejimida kuzatiladi, bu esa ish samaradorligini oshiradi. Shu bilan birga, elektron hujjatlarni saqlash va uzatishda xavfsizlik mexanizmlari, masalan, shifrlash va autentifikatsiya, muhim rol o'ynaydi.

Elektron hujjat aylanishida xavfsizlik eng muhim omillardan biridir. Ma'lumotlar shifrlash texnologiyalari yordamida himoyalanaadi, foydalanuvchi autentifikatsiyasi orqali ruxsatsiz kirishlar oldi olinadi. Shu bilan birga, elektron imzo ishlatilganda hujjatning o'zgarimasligi va haqiqiyliigi kafolatlanadi. Elektron imzo va hujjat aylanishi tizimlarini joriy etishda foydalanuvchilarni malakali tayyorlash zarur. Treninglar, interaktiv qo'llanmalar va qo'llab-quvvatlash xizmatlari tizimdan samarali foydalanishni ta'minlaydi. Shuningdek, elektron tizimlar boshqa axborot tizimlari bilan integratsiyalashgan holda ishlatilsa, hujjat aylanishi yanada tezkor va ishonchli bo'ladi. Kelajakda elektron imzo va elektron hujjat aylanishi texnologiyalari yanada rivojlanadi. Sun'iy intellekt, avtomatlashtirilgan monitoring tizimlari va bulutli saqlash yechimlari yordamida hujjatlar bilan ishlash tezroq va xavfsizroq bo'ladi. Shu bilan birga, foydalanuvchilarning texnologik tayyorgarligi va axborot xavfsizligini ta'minlash doimiy e'tiborda bo'lishi zarur.

Elektron imzo va elektron hujjat aylanishi davlat va xalqaro darajadagi qonunlar bilan tartibga solinadi. Normativ hujjatlar elektron hujjatlarning qonuniy kuchini ta'minlaydi, foydalanuvchilarga hujjatning haqiqiyliigi va muallifligini kafolatlaydi. Shu sababli, tashkilotlar va foydalanuvchilar qonun va qoidalarni to'liq bilishi va ularga rioya qilishi zarur. Elektron hujjat aylanishi ish jarayonlarini tezlashtiradi va rasmiy hujjatlar bilan ishlash vaqtini sezilarli darajada kamaytiradi. Elektron tizimlar yordamida hujjatlar real vaqt rejimida yuboriladi, qabul qilinadi va saqlanadi. Bu esa ish jarayonining samaradorligini oshiradi va xatoliklarni kamaytiradi. Elektron tizimlardan samarali foydalanish foydalanuvchilarning malakasiga bog'liq. Treninglar, qo'llanmalar va seminarlar foydalanuvchilarning texnologik ko'nikmalarini rivojlantiradi va elektron hujjat aylanishini xavfsiz va tezkor amalga oshirishga yordam beradi. Shu bilan birga, foydalanuvchilar tizimning imkoniyatlaridan to'liq foydalanishni o'rganadilar.

Kelajakda elektron imzo va hujjat aylanishi tizimlari sun'iy intellekt, bulutli saqlash va avtomatlashtirilgan monitoring texnologiyalari bilan birlashtiriladi. Bu hujjatlarni boshqarish va xavfsizlikni oshirishda yangi imkoniyatlarni yaratadi. Shu bilan birga,

texnologik integratsiya ish jarayonlarini soddalashtiradi va foydalanuvchilarning ish samaradorligini oshiradi. Elektron imzo va elektron hujjat aylanishi nafaqat ish jarayonini soddalashtiradi, balki tashkilot va foydalanuvchilar uchun xavfsizlik, tezkorlik va qonuniy kafolatni ta'minlaydi. Shu sababli, bu tizimlar zamonaviy axborot jamiyatida muhim va ajralmas vosita hisoblanadi.

XULOSA

Ushbu maqolada elektron imzo va elektron hujjat aylanishining asosiy jihatlari tahlil qilindi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, elektron imzo hujjatning haqiqiyliги va muallifligini tasdiqlash, shuningdek, hujjatlarning xavfsiz va tezkor almashinishini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Elektron hujjat aylanishi ish jarayonini soddalashtiradi, qog'ozli hujjatlarga bo'lgan ehtiyojni kamaytiradi va hujjatlarni izlash, saqlash va kuzatishni osonlashtiradi. Maqolada foydalanuvchi malakasi, xavfsizlik choralarini ta'minlash va normativ hujjatlar bilan integratsiya qilish muhimligi ko'rsatildi. Treninglar va interaktiv qo'llanmalar foydalanuvchilarning texnologik tayyorgarligini oshiradi va tizimdan samarali foydalanishga yordam beradi. Xulosa qilib aytganda, elektron imzo va elektron hujjat aylanishi zamonaviy axborot jamiyatida huquqiy va amaliy ish jarayonlarini optimallashtirishga xizmat qiladi. Shu sababli, tizimning xavfsizligi, foydalanuvchilarning malakasi va texnologik yangiliklar doimiy e'tiborda bo'lishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. O'zbekiston Respublikasining "Elektron hujjat aylanishi to'g'risida" gi qonuni <https://lex.uz/docs/-165079>
2. Electronic document management systems implementation across industries: systematic analysis https://www.researchgate.net/publication/384511242_Electronic_document_management_systems_implementation_across_industries_systematic_analysis
3. Eshonkulov J. ., & Ummatova , I. (2025). LEGAL STATUS OF ELECTRONIC SIGNATURES AND DOCUMENTS: PRACTICE IN CIVIL LAW. - <https://inlibrary.uz/index.php/ijai/article/view/77233>

4. O‘zbekiston Respublikasining “Elektron raqamli imzoto‘g‘risida” gi qonuni <https://lex.uz/docs/-6234904>

5. Ataniyazov Doniyor Shonazarovich “Elektron raqamli imzodan foydalanishda mavjud muammolar” <https://sudex.uz/?p=6447>

6. Azizov, A. Axborot xavfsizligi va kriptografiya asoslari. Toshkent, 2020.

7. O‘zbekiston Respublikasi Axborot texnologiyalarivakommunikatsiyalarinirivojlantirish vazirligi rasmiy veb-sayti: www.mitc.uz